

for self-change and satisfaction of own interests and needs. The components of the subjectivity of the junior schoolchild in his\her leisure activities are determined: purposefulness, initiative, independent action, independence, originality, responsibility, self-actualization, the ability to reflect, creativity.

Key words: leisure activity of junior schoolchildren, subjectivity of junior schoolchild in leisure activities, components of subjectivity, levels and components of the subject position of the junior schoolchild in leisure activities, the functions of the subjectivity of the junior schoolchild in leisure activities.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Желанова В. В.

УДК 373.3.016:796]+379.8

С. А. Грицюк

ВИВЧЕННЯ РУХОВИХ УПОДОБАНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК УМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Принцип добровільності, покладений в основу позакласної фізкультурної роботи, зумовлює необхідність детального вивчення широкого кола інтересів молодших школярів щодо різних проявів рухової діяльності в їх повсякденному житті. Наукові дослідження (В. Арєф'єв [1], Е. Вільчковський [2], Л. Волков [3], Н. Москаленко [4], Ю. Ніколаєв [5], М. Буренко [6]) з одного боку виявляють тенденцію до згасання прагнень у значної кількості школярів до систематичної фізичної підготовки та занять спортом, а з іншого (Г. Безверхня [7], М. Буренко [6], Є. Захаріна [8], Т. Круцевич [9]) переконують, що через мотиваційну сферу та інноваційні форми можна продуктивно впливати на систематичність занять фізичною культурою, формувати та удосконалювати необхідні знання, уміння і навички у фізкультурній галузі. І особливо плідною така робота може стати в молодшому шкільному віці, коли потребнісно-мотиваційна сфера переважає над вольовою. Власне ця вікова особливість зумовлює необхідність вивчення домінуючих інтересів молодших школярів.

Мета статті – проаналізувати результати письмового опитування вікових особливостей рухових уподобань молодших школярів, як важливої умови удосконалення їх позакласної ігрової діяльності.

В анкетуванні, спрямованому на забезпечення оптимальної побудови змісту позакласної ігрової діяльності брало участь 316 респондентів (учнів других і третіх класів) Любешівського та Шацького загальноосвітніх навчальних закладів І–ІІІ ступенів

Волинської області. Школярі оцінювали прояв власного інтересу, уподобань, ставлень до певних запропонованих занять, дій тощо (їх напрями відображені на схемі рис. 1) за чотирибальною шкалою (в континуумі від +2 до -1).

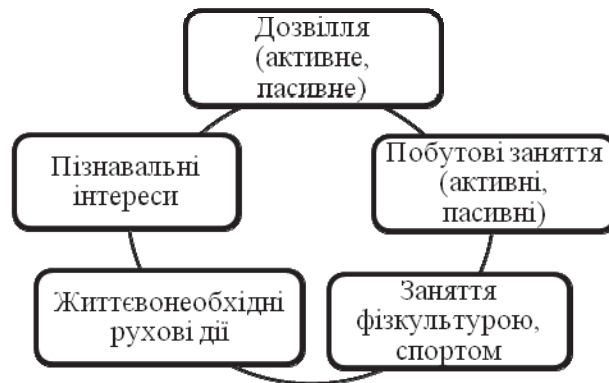

Рис. 1. Основні напрями інтересів й уподобань молодших школярів

Загалом виявлені інтереси дітей молодшого шкільного віку були умовно поділені на три блоки:

1) Переважання активних чи пасивних форм проведення дозвілля, домашніх та господарських занять.

2) Ставлення до занять фізкультурою і спортом, життєво необхідних рухових дій.

3) Зацікавленість суспільними та природними явищами, подіями, як основи сюжетів позакласної ігрової діяльності у формі квестів.

Розглянемо результати проведеного анкетування за означеними блоками інтересів, уподобань і переваг молодших школярів.

Попередньо за результатами анкетування ми встановили межі загальної пріоритетності для молодших школярів 35-ти запропонованих для оцінювання занять, дій, видів діяльності. Залежно від кількості набраних балів визначався рейтинг кожної оцінюваної позиції. Перші дванадцять місць (ранги від 1 до 12), тобто третина запропонованих для оцінювання занять, були віднесені до групи особливо пріоритетних (сумарна кількість набраних балів – від 521 до 396). До бажаних відносились заняття з рангом від 13 до 24 (391 – 299 балів). І останню групу становили маловагомі та небажані заняття 25–35 ранг від 291 до 198 балів.

Перший блок питань анкети передбачав вивчення того які саме – активні чи пасивні форми проведення дозвілля, а також побутові заняття приносять задоволення учням початкових класів.

Виявилось, що навчання в школі, бажання успішно виконувати обов'язки школяра, долучення до «екранної культури», накладає відбиток на руховому способі життя молодших школярів. Під впливом багатьох зовнішніх соціальних факторів з'являється небезпека поступового гальмування домінуючої в дошкільний період онтогенезу

кінезофілії та звикання до малорухливих занять [10]. Так з трьох високопріоритетних занять цього блоку у молодших школярів переважає інтерес до пасивних («сидячих»). Зокрема:

1) настільні ігри (технічний конструктор, пазли, шашки, шахмати, лото, доміно тощо) – 434 бали;

2) прогулянки до парку, лісу, на полі, спостереження за природою (рослинами, тваринами, комахами тощо) – 412 балів;

3) перегляд телевізора (телепередачі, кінофільми) – 402 бали.

Це доповнюють і бажані за рейтингом заняття («Гра чи заняття на комп'ютері» – 391 бал та «Відгадування загадок, вирішення логічних завдань» – 357 балів).

Загалом опитування засвідчило, що дітей молодшого шкільного віку цікавлять лише ті активного характеру заняття, які або приносять їм задоволення (прогулянки), або в домашніх умовах дають змогу відчувати себе дорослими (допомога батькам у прибиранні, виконанні садових та городніх робіт тощо).

Розглянемо результати другого змістового блоку анкетування щодо ставлення молодших школярів до занять фізкультурою і спортом, життєво необхідних рухових дій, які наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Ставлення молодших школярів до занять фізкультурою та життєво необхідних рухових дій

Перелік занять	Кількість набраних балів	Загальний ранг анкетування	Ранг за змістовим блоком
Заняття фізкультурою	468	5	5
Ходьба пішки	328	17	8
Катання на ковзанах, роликах	327	18	9
Рухливі, спортивні ігри	521	1	1
Їзда на велосипеді	500	3	3
Ходьба на лижах	243	30	14
Виконання режиму дня, вранішня зарядка	263	26,5	12
Біг самостійно та з друзями	396	12	7
Плавання, пірнання	504	2	2
Читання про спорт, перегляд спортивних телепередач	244	29	13
Лазіння	230	32,5	15
Метання	492	4	4
Заняття в спортивних секціях	323	19	10
Стрибки	317	20	11
Біг наввипередки	442	7	6

Набір занять, представлений у другому змістовому блоці, отримав найбільше позитивних оцінок. Зокрема сюди потрапили сім занять з переліку пріоритетних, до того ж перші з них займають п'ять найвищих позицій загального рейтингу. Загалом майже половина перерахованих у

змістовому блоці занять є найбільш вагомими для молодших школярів. Зокрема це: ігри (рухливі, спортивні); плавання, пірнання; їзда на велосипеді; метання (гра в сніжки, кидання м'яча в ціль тощо); заняття фізкультурою; біг наввипередки з друзями і дорослими; біг самостійно і з друзями.

Таким чином, очевидним є той факт, що дітям молодшого шкільного віку подобається займатись руховою діяльністю, особливо в ігровій формі. Власне рухливі та спортивні ігри під час оцінювання набрали найбільшу кількість балів – 521. При цьому 229 респондентів оцінили своє ставлення до ігор найбільшою можливою кількістю балів (+2), 73 виставили +1 бал і лише 10 учасників анкетування виявили негативне судження про такий вид діяльності (– 1). Загалом це підтвердило дані дослідження М. Безруких про надзвичайну прихильність дітей молодшого шкільного віку до спонтанної ігрової діяльності, дослідженнями було встановлено, що власне на вік 8–9 років припадає максимум ігрової рухової активності дітей [11, с. 368–369].

Як результати анкетування, так і спостереження показали, що особливу насолоду молодші школярі отримують від тих видів рухової діяльності, які базуються на експресії рухів, можливості досягнення певного відчутного, видимого результату. Це, зокрема, стосується такого способу пересування як біг. Він є основою багатьох ігор і власне це відобразилось в оцінці «бігу наввипередки», який отримав більше балів (442 балів), ніж просто «біг» (396 балів). Включення елемента змагальності в звичайний локомоторний акт, надає йому ігрових ознак, викликає інтерес у молодших школярів. Особливо цікавими для дітей молодшого шкільного віку є такі способи пересування та рухові дії як їзда на велосипеді (500 балів), плавання та пірнання (504 бали). Захоплення школярів руховими діями у воді зумовлене тим, що в обох селищах є водойми: озера Велике Чорне та Люцимер в Шацьку та річка Стохід в Любешові. Тому переважно під час літніх канікул діти значну кількість часу проводять у розвагах на воді, отримуючи від цього велике задоволення.

Подобаються молодшим школярам і металеві дії (492 бали), оскільки вони демонструють влучність та містять елементи змагальності та гри. Діти, особливо хлопчики, залюбки вправляються в метанні та киданні всіляких предметів (м'ячів, камінців, палиць тощо), а зокрема таких, що перетворюються у гру, як наприклад кидання сніжок.

Менше задоволення приносить молодшим школярам ходьба. Вона двічі згадується в тексті анкети та обидва рази оцінки знаходяться у середині загального рейтингу (17 і 21 місце). Однотонність цієї локомоції втомлює дітей та не викликає ентузіазму. Одночасно виявлено, що ходьба дещо вище оцінюється респондентами ніж катання на ковзанах та роликах. Це пояснюється тим, що значна частина молодших школярів не має ковзанів і не уміє на них пересуватись, браком інфраструктурного забезпечення. Цей вид рухових дій поряд з 227 позитивними виборами (+2 і +1 балів) набрав 87 індиферентних й негативних відгуків (0 і –

1 балів). Аналогічна та дещо гірша ситуація з ходьбою на лижах (130 негативних і байдужих виборів). Таке ставлення позначається не лише відсутністю реманенту, а й сніжних та морозних зим, що не дає змоги практикуватись в лижній ходьбі. Загалом же як ковзани, так і лижі здатні забезпечити ситуації для перегонів та емоційного піднесення чим приносити задоволення молодшим школярам.

Низькі позиції в оцінюванні отримали такі життєво необхідні рухові дії як стрибки та лазіння. Респондентам був запропонований значний перелік дій в основі яких лежить процес стрибання («Долати перешкоди, перестрибувати рівчаки, стрибати через скакалку тощо») і вони були оцінені у 317 балів. Лише 42,72% молодших школярів назвали стрибки своїм улюбленим заняттям.

Така ж рухова дія як лазіння опинилась в кінці рейтингу, набравши 230 балів. При 201 позитивному виборі цієї дії, 115 респондентів виявили до неї негативне та байдуже ставлення, особливо це стосується дівчаток. Маючи продуктивні вікові особливості щодо лазіння, значна частина молодших школярів відчуває скутість в своїх рухах, зумовлену боязною висоти, падіння тощо.

Таким чином результати анкетування за другим змістовим блоком засвідчили наявність виражених уподобань молодших школярів до занять фізкультурою та рухової діяльності. Проте одночасно дослідження показали, що не всі зі формованих на уроках фізкультури необхідних рухових дій подобаються молодшим школярам і з задоволенням застосовуються в повсякденному житті. У дітей молодшого шкільного віку виявлене вибіркоче ставлення до різних видів моторної діяльності. Встановлено, що основними умовами, які здатні задовольнити їхній належний руховий інтерес виступають: експресивність рухів, змагальність, емоційно-піднесений фон, достатній рівень освоєння рухових умінь і навичок, комфортність, впевненість у безпеці, оригінальність, креативність. Усі ці джерела зародження та підтримання інтересу до здійснення рухових дій у молодшому шкільному віці може забезпечити оптимально спроектована та організована позакласна ігрова діяльність, зокрема у формі квестів.

Для визначення змістового наповнення квестів та квестових занять у тексті анкети пропонувались питання щодо пізнавальних інтересів молодших школярів.

Виявилось, що пріоритетними напрямками пізнання для молодших школярів є історія та природа своєї Батьківщини (448 та 410 балів відповідно). Значною мірою це зумовлене тим, що в ході навчання учителі цілеспрямовано та систематично проводять патріотичну виховну роботу, розповідають про це учням початкових класів під час уроків та позакласних заходів. Діти й самі залюбки переповідають героїчні події з історії України, діляться знаннями флори і фауни. Також, як було встановлено в інших змістових блоках, молодші школярі люблять такі пізнавальні заняття як: «Грати в настільні ігри (технічний конструктор,

пазли, шашки тощо)» (434 балів), «Відгадувати загадки, вирішувати логічні завдання на кмітливість» (357 балів), «Спостерігати за рослинами, тваринами, комахами» (412 балів).

Одночасно у ході дослідження було виявлено у молодших школярів середньому рівня (332 бали) інтерес до самостійного вигадування історій, казок, оповідань тощо. Вони переважно неохоче фантазують, уявляють себе героями мультфільмів, книг, пригодницьких фільмів тощо (219 балів). Таке репродуктивно-споживацьке несприйняття творчої діяльності, яка лежить в основі сюжетно-рольових ігор, зумовлене в першу чергу недостатністю уваги до цього виду діяльності в навчально-виховному процесі. Під час навчальних занять та в позаурочних заходах сюжетно-ігрові підходи, тобто залучення школярів до виконання певних ролей та імпровізації у спеціально створених ситуаціях, застосовуються вкрай рідко.

Аналогічні причини викликають і переважаючу індиферентність молодших школярів до знайомства з традиціями зарубіжних країн (230 балів), до вивчення іноземної мови та нових незнайомих слів (198 балів), до спортивних подій (244 бали). Власне цьому напряму розвитку пізнавальних інтересів уділяється недостатньо зусиль з боку педагогів та батьків, попри активні процеси євроінтеграції України в наш час і необхідності розширення кола зацікавленості молодших школярів історією, досвідом, культурою, спортом, традиціями зарубіжних країн.

Аналіз результатів оцінювання питань третього блоку анкети дав можливість констатувати що за змістом квест-завдання мають орієнтуватись на цікавість сюжету (історії, оповідання), за формою на незвичність, неочікуваність (спостереження, логічні завдання, загадки).

Отже, результати проведеного анкетування засвідчили широкий діапазон рухових уподобань молодших школярів, стійкі прояви кінезофільії, але одночасно вибірковість у прагненнях до виконання певних рухових дій, орієнтацію на задоволення, успіх, змагальність. Одночасно у дітей молодшого шкільного віку починає домінувати зацікавленість до занять, котрі здатні гальмувати рухову активність, що зумовлене освоєнням нової соціальної ролі школяра та норм дитячої субкультури. Варто наголосити на очевидному значенні для молодших школярів ігрової діяльності у їхньому зацікавленні систематичними та стабільними проявами активної рухової поведінки, до удосконалення рухових умінь і навичок. І власне цей аспект проблеми потребує подальшого детального наукового вивчення.

Список використаної літератури

1. Арєф'єв В. Г. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту) : навчальний посібник для студентів навчальних закладів II– IV рівнів акредитації, 3-є вид. перероб. і доп. / В. Г. Арєф'єв, Г. А. Єдинак. – Кам'янець-Подільський : «Рута», 2007. – 248 с. **2. Вільчковський Е. С.** Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок – Суми : ВТД «Університетська

книга», 2008. – 428 с. **3. Волков Л.** Молодший шкільний вік: виховна спрямованість занять фізичною культурою і спортом : навч. посіб. / Л. Волков, В. Голуб, П. Коханець. – К. : [б.в.], 2006. – 120 с. **4. Москаленко Н. В.** Фізичне виховання молодших школярів: Монографія / Н. В. Москаленко. – Дніпропетровськ : Вид-во «Інновація», 2007. – 252 с. **5. Ніколаєв Ю.** Оптимізація розвитку фізичних якостей та координації рухів у дітей молодшого шкільного віку засобами гімнастики / Ю. Ніколаєв // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – №4(16). – 2011. – С. 43–47. **6. Буренко М. С.** Ставлення учнів до процесу фізичного виховання в школі / М. С. Буренко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету : зб. наук. пр. : Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Вип. 129(1) : Чернігів, 2015. – С. 43–46. **7. Безверхня Г. В.** Формування мотивації до самовдосконалення учнів загальноосвітніх шкіл засобами фізичної культури і спорту. Методичні рекомендації (для вчителів фізичної культури) / Г. В. Безверхня. Умань, 2003. – 52 с. **8. Захаріна Є.** Сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів для проведення позакласної роботи з фізичного виховання / Є. Захаріна // Теорія і методика фізичного виховання і спорту – 2013 – №1. – С. 54–57. **9. Теорія і методика фізичного виховання :** у 2-х тт. Т. 1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / За ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Вид-во НУФВСУ «Олімпійська література», 2008. – 390 с. **10. Васкан І.** Науково-методичні основи розвитку рухової активності підлітків у позаурочній діяльності / І. Васкан, В. Захожий, Н. Захожа // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – 2016. – №1(33). – С. 40–46 **11. Безруких М. М.** Возрастная физиология: (Физиология развития ребенка): Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 416 с.

Грицюк С. А. Вивчення рухових уподобань молодших школярів як умова оптимізації позакласної ігрової діяльності

У статті проаналізовано особливості рухових уподобань, домінуючих у дітей молодшого шкільного віку. Представлено узагальнені результати оцінювального за своїм характером опитування молодших школярів. Виявлено стійку зацікавленість дітей різноманітними руховими діями. Фактично із тридцяти п'яти запропонованих для оцінки занять пріоритетними є дев'ять таких, що виявляються в активній руховій поведінці. Проаналізована диференціація рухових уподобань. Молодші школярі люблять фізкультуру, спортивні та рухливі ігри, охоче плавають, пірнають, їздять на велосипедах, бігають, метають. Незначний інтерес виявляється до таких життєво необхідних рухових дій як стрибки, ходьба, лазіння. Дітям молодшого шкільного віку подобаються властиві рухам експресивність, змагальність,

креативність. Виявлено, що таких якостей непопулярним руховим діям здатна надавати найулюбленіша для дітей ігрова діяльність.

Ключові слова: рухові уподобання, рухові уміння і навички, позакласна ігрова діяльність, молодші школярі, пізнавальні інтереси.

Грицюк С. А. Изучение двигательных предпочтений младших школьников как условие оптимизации внеклассной игровой деятельности

В статье проанализированы особенности двигательных предпочтений, доминирующих у детей младшего школьного возраста. Представлены обобщенные результаты оценочного по своему характеру опроса младших школьников. Выведено устойчивую заинтересованность детей различными двигательными действиями. Фактически из тридцати пяти предложенных для оценки занятий приоритетными являются девять таких, которые проявляются в активном двигательном поведении. Проанализирована дифференциация двигательных предпочтений. Младшие школьники любят физкультуру, спортивные и подвижные игры, охотно плавают, ныряют, ездят на велосипедах, бегают. Незначительный интерес проявляется к таким двигательным действиям как прыжки, ходьба, лазание. Детям младшего школьного возраста нравятся присущие движениям экспрессивность, состязательность, креативность. Выведено, что таких качеств непопулярным двигательным действиям способна придать любимая детьми игровая деятельность.

Ключевые слова: двигательные предпочтения, двигательные умения и навыки, внеклассная игровая деятельность, младшие школьники, познавательные интересы.

Hrytsyuk S. Studying the Motor Preferences of Junior Pupils as a Condition of Optimization of Extracurricular Gaming Activity

The article analyzes the peculiarities of motor preference, which prevails among young children of school age. The generalized results of the evaluation of the junior schoolchildren survey by their nature are presented. The stable interest of children in various motor activities was revealed. In fact, of the thirty-five proposed classes for evaluation, the top nine ranked positions occupied those that by their very nature are manifestations of active motor behavior. Younger schoolchildren love to do physical education, exercises, mobile and sports games, readily swim, dive, ride bicycles, run, throw. Such an innate attraction to motor activity, kinesophilia, creates constantly updated spontaneous situations of exercise in motor activity, inherent in the child's subculture. It provides favorable conditions for creative repetition of motor skills and abilities. The differentiation of motor preference is analyzed. Insignificant interest is shown to such vital motor actions as: jumping, walking, climbing. Children of junior school age like expressive, competing, emotional, creativity inherent in movements. It has been revealed that such qualities of unpopular motor action can provide the most favorite game for

children. It was stated that this task is relevant, since at this age the habits of the "sedentary way" of free time are gradually being formed, the duration of motor exercises in the mode of the day is reduced, the phenomena of hypodynamia and hypokinesia begin to manifest. It was established that expansion of the range of interests in the history, nature, ethnic, sports and cultural traditions of foreign countries can enhance the form of questing the constituent component of extracurricular gaming activities, the desire to develop the motor skills and skills of junior pupils.

Key words: motor preference, motor skills and abilities, extracurricular activity, junior schoolchildren, cognitive interests.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 37.015.311:373.2-053.2]:613

Л. Є. Печка

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ 6-7 РОКУ ЖИТТЯ

Проблема формування цінностей підростаючого покоління в процесі навчально-виховної діяльності є однією з найактуальніших в умовах розбудови та інтеграції України до європейського простору. Серед основних причин погіршення стану здоров'я підростаючого покоління – недостатня рухова активність, нераціональний спосіб життя, набуті шкідливі звички, невміння контролювати власні емоції.

За останні десять років в Україні на 30% зросла захворюваність дітей, більше 70% дітей дошкільного віку мають порушення опорно-рухової системи, 49% дітей йде до 1-го класу з хронічними захворюваннями, лише у 5-7% випускників шкіл стан здоров'я відповідає медичним нормам. Завдання поліпшення здоров'я школярів і молоді не може бути вирішене тільки зусиллями медиків. Здоров'я має бути одним із результатів освіти. Головне завдання сучасного суспільства – створення такої освітньої системи, яка б не тільки виховувала освічену людину, але й зберігала та розвивала її здоров'я. Аналіз стану здоров'я дітей у нашій країні підтверджує, що пошуки методів освіти і виховання, форм його організації щодо збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління держави набувають особливого значення. Сьогодні науковці, педагоги розробляють методики, які мають здоров'язбережувальну спрямованість.